

5. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 657.421

ОСОБЛИВОСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

О.О. Цогла¹, А.О. Цогла²

Проаналізовано ситуацію з безпекою та умовами праці на більшості підприємств країни, розглянуто економічні втрати, спричинені недотриманням правил техніки безпеки на виробництві. Обґрунтовано методи управління охороною праці на промислових підприємствах у сучасних умовах. Розкрито фактори впливу на роботодавця та найманих робітників щодо дотримання правил техніки безпеки на виробництві. Визначено пріоритетні напрямки соціально-економічного управління умовами та охороною праці у сучасних умовах.

Ключові слова: фактори впливу, економічні втрати, безпека та умови праці, правила техніки безпеки, економічні методи управління охороною праці, виробництво, промислові підприємства.

Постановка проблеми. Покращення умов праці може мати не тільки соціальний, а й економічний ефект, адже результати продуктивних заходів з охорони праці ведуть до зростання фонду робочого часу, підвищення ефективності використання обладнання, скорочення плинності кадрів, зменшення витрат на пільги та компенсації за несприятливі умови праці тощо. Саме тому доцільно використовувати різноманітні методи управління охороною праці на промислових підприємствах, серед яких істотне місце належить економічним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Проблеми безпечних умов праці, та зокрема, різноманітні особливості вдосконалення охорони праці, як фактора підвищення ефективності промислового виробництва, досліджували у своїх працях такі українські вчені: О.І. Амоша, Г.Г. Гогіташвілі, В.С. Джигирей, В.Ц. Жидецький, А.М. Кутиркін, Л.П. Керб, Л.М. Логачова, Н.Д. Лук'яненко, О.В. Мартякова, І.М. Мищенко, О.Ф. Новикова, В.Г. Шульга та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових робіт, недостатньо дослідженим та обґрунтованим залишається питання економічного управління охороною праці на промислових підприємствах.

Мета дослідження – проаналізувати методи управління охороною праці на промислових підприємствах у сучасних умовах; визначити фактори впливу на роботодавця та найманих робітників щодо дотримання правил техніки безпеки на виробництві.

Виклад основного матеріалу За умови економічної, екологічної та демографічної кризи в Україні, подій на Сході України, склалася надзвичайна ситуація з безпекою та умовами праці на більшості підприємств країни. Такий нега-

тивний стан охорони праці спричиняє низка факторів, зокрема: відсутність економічних методів стимулювання роботодавців щодо попередження настання нещасних випадків на виробництві; недостатнє фінансування профілактичних заходів і засобів з охорони праці з державного та місцевих бюджетів, Фондів соціального страхування та роботодавців.

За останні роки кількість осіб, які працюють в умовах, що не відповідають установленим нормам з охорони праці, зросла від 15 до 30 % від загальної чисельності працівників і становить майже 3 млн людей. У середньому у шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогодні працює майже кожен третій робітник. Майже 17 тис. громадян щороку стають інвалідами праці, понад 300 тис. осіб отримують компенсацію за відшкодування шкоди внаслідок трудового каліцтва або професійного захворювання. З них близько 50 тис. осіб отримують компенсацію у зв'язку із втратою годувальника. Упродовж 2011-2015 рр. в Україні на виробництві щорічно реєструють у середньому до 13 тис. нещасних випадків. Із них майже 10 % – зі смертельним наслідком.

Крім людських втрат, зазнає великих збитків і економіка країни. За останні десять років Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України виплачено страхових виплат потерпілим на виробництві (членам їх сімей), реабілітацію та лікування потерпілих, оплату пільг і компенсацій працівникам за роботу у важких та шкідливих умовах праці понад 20 млрд грн.

За модульною оцінкою Міжнародної організації праці в розвинених країнах світу, внаслідок нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, ліквідації наслідків промислових аварій щорічно в середньому втрачається близько 4 % ВВП. Український ВВП становить близько 1,5 трлн грн, відтак відповідно до методик та розрахунків МОП і країн ЄС: щороку Україна втрачає, принаймні, 60 млрд грн від негативних наслідків небезпечного виробничого середовища та поганих умов праці [3].

Нещасні випадки та професійні захворювання на виробництві, невідповідні умови праці, незацікавленість роботодавців і найманих робітників у безпечних робочих місцях негативно впливають на економічну ефективність функціонування підприємства, оскільки зумовлюють зниження рентабельності та прибутку. Саме тому в сучасних ринкових умовах важливого значення набувають економічні методи управління охороною праці на промислових підприємствах.

Адже економічні методи управління охороною праці – це знаряддя, за допомогою якого держава, як поручитель прав найманих працівників, та з використанням відповідних законів і приписів, створює такі умови господарювання для роботодавців, що їм стає вигідно скеровувати фінансування на: запобігання травматизму та професійним захворюванням; створення сприятливих умов праці; модернізацію виробничих фондів, які обов'язково враховували б вимоги безпеки праці; матеріальне заохочення за дотримання правил безпеки на робочому місці.

Проте на сьогодні роботодавці не зацікавлені витратити кошти на забезпечення безпечних умов та охорону праці, оскільки низька вартість робочої сили зумовлює значно менші затрати на виплату штрафів, відшкодувань страхових внесків і компенсацій. Та й робітники не дотримуються правил безпеки, оскільки ма-

¹ ст. викл. О.О. Цогла, канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка";

² студ. А.О. Цогла – НУ "Львівська політехніка"

теріальні заохочення за досягнення у сфері охорони праці здійснюють епізодично, мають разовий характер та й умови заохочення вписані нечітко, що дає змогу їх не застосовувати або встановлювати мінімальні розміри грошових виплат.

Отже, економічні методи управління охороною праці за ознакою суб'єкта, яким управляють, поділяють на методи зовнішнього та внутрішнього спрямування. Економічні методи управління охороною праці зовнішнього спрямування – це заохочення роботодавця та підприємства загалом державою або суспільством, а внутрішнього спрямування – заохочення окремих працівників і структурних підрозділів роботодавцем. Важелі економічного впливу держави на роботодавця – кредитна, податкова, інвестиційна, страхова політика, прямі субсидії для поліпшення стану умов і охорони праці та політика штрафних санкцій. Важелі економічного впливу роботодавця на працівників – матеріальне та будь-які інші заохочення за дотримання правил безпеки на робочому місці.

Науковці виділяють дві площини застосування економічних методів управління охороною праці [1]. Сутність першої полягає у використанні безпосередніх економічних стимулів, які ґрунтуються на прямій та очевидній економічній вигоді особи чи групи осіб, до яких вони застосовують за виконання вимог охорони праці. А саме: різні системи стимулювання працівників, що здійснюються на підприємстві; централізовані системи стимулювання власників підприємств і трудових колективів державою, регіональними органами управління охороною праці, Фондом соціального страхування від нещасних випадків на виробництві тощо. Друга група економічних методів управління охороною праці – це методи, які ґрунтуються не на прямій та неочевидній вигоді, а на глибинних особливостях економічних законів і на опосередкованих стимулах. Для цієї групи властивим є те, що сам економічний стимул непомітний і виявляється зазвичай через певний ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків. Так, законодавче віднесення витрат на заходи з охорони праці до валових витрат виробництва стимулює фінансування потреб охорони праці за рахунок собівартості продукції (зменшує базу оподаткування).

Для реалізації економічних методів управління охороною праці на підприємстві потрібно [2]:

- створення сприятливих умов для кредитування заходів і засобів з охорони праці;
- надання податкових пільг;
- запровадження умов для інвестування оновлення та модернізації виробничих фондів, з урахуванням вимоги безпеки праці та виробничого середовища;
- забезпечення функціонування системи обов'язкового соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань на основі прямого зв'язку між рівнями травматизму, профзахворюваності, стану умов і безпеки праці та страховими внесками підприємств;
- введення нормативно-правових вимог, які регламентують застосування штрафних санкцій за порушення роботодавцем вимог безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;
- забезпечення державного фінансування наглядової, консультаційної, дозвільної та основних напрямків науково-дослідної роботи з питань охорони праці;
- фінансування окремих заходів з охорони праці на найбільш небезпечних виробництвах.

Отже, дослідження теоретичних концепцій економічних методів управління та аналіз стану умов праці на підприємствах дають змогу зробити висновок про те, що пріоритетними напрямками економічного управління охороною праці у сьогочасних умовах є:

- обов'язкова фінансова відповідальність власників підприємств за шкоду, заподіяну здоров'ю осіб, що працюють за несприятливих умов праці;
- управління витратами на заходи з охорони праці, що дасть змогу вирішити питання їх фінансування;
- посилення матеріальної зацікавленості працівників у безпечних умовах праці;
- забезпечення системи соціальних пільг і гарантій.

Важливим завданням економічних методів управління умовами та охороною праці на промисловому підприємстві є забезпечення безпеки виробництва та зниження рівня травматизму, шляхом зменшення кількості нещасних випадків, впровадження безпечних методів праці, скорочення чисельності порушень правил безпеки. Треба зауважити, що економічні методи управління умовами та охороною праці на промисловому підприємстві – це, з одного боку, застосування матеріальних стимулів за поліпшення умов та підвищення безпеки праці, а з іншого – впровадження економічних санкцій за порушення цих умов.

Висновки Нинішній період розвитку економіки України вимагає нешаблонних підходів до створення безпечних умов праці, зокрема найбільше придатних для людини, та покращання стану охорони праці на вітчизняних підприємствах. У середньому у шкідливих та небезпечних умовах праці на сьогодні працює майже кожен третій робітник, саме тому неминучі результативні заходи не тільки повсякденного, але й випереджального характеру щодо нормалізації умов праці, як на рівні держави, так і на рівні окремого підприємства.

Перспективи подальших досліджень Отже, важливого значення набуває вдосконалення економічних методів управління умовами й охороною праці, що безпосередньо пов'язано з раціональним використанням трудових ресурсів, дотриманням правил безпеки на робочому місці, мотивацією працівника, зростанням продуктивності.

Література

1. Грибан В.Г. Охорона праці : навч. посіб. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / В.Г. Грибан, О.В. Негодченко. – К. : Вид-во "Центр навч. літ-ри", 2011. – 280 с.
2. Ткачук К.Н. Державне управління охороною праці : монографія / К.Н. Ткачук, Д.В. Зеркалов, К.К. Ткачук, Л.О. Мітюк, Ю.О. Полукаров. – К. : Вид-во "Основа", 2013. – 348 с.
3. Федерация професійних спілок України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://fpsu.org.ua/>.

Надійшла до редакції 23.10.2016 р.

Цогла Е.О., Цогла А.О. Аспекты совершенствования охраны труда как фактор повышения эффективности промышленного производства

Проанализирована ситуация с безопасностью и условиями труда на большинстве предприятий страны, рассмотрены экономические потери, вызванные несоблюдением правил техники безопасности на производстве. Обоснованы методы управления охраной труда на промышленных предприятиях в современных условиях. Раскрыты факторы влияния на работодателя и наемных работников по соблюдению правил техники безопасности на производстве. Определены приоритетные направления социально-экономического управления условиями и охраной труда в современных условиях.

Ключевые слова: факторы влияния, экономические потери, безопасность и условия труда, правила техники безопасности, методы управления охраной труда, производство, промышленные предприятия.

Tsohla O.O., Tsohla A.O. Some Aspects of Improvement of Labour as the Factor in Increasing the Efficiency of Industrial Production

The security situation and labour conditions in most enterprises in the country is reviewed. The economic losses caused by non-compliance with safety regulations on the workplace are considered. The analysis of economic methods of safety management on industrial enterprises in modern conditions was conducted. The factors of economic impact on employer and employees, as far as compliance with safety regulations in the workplace is concerned, were revealed. The priority areas of socio-economic governance conditions and safety measures in the present situation were pointed out.

Keywords: economic factors, influence, economic losses, safety and working conditions, safety, economic methods of safety management, production industry.

УДК 00:004

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ЧИННИКІВ НА ІМПЛЕМЕНТАЦІЮ ЗАХОДІВ ПОМ'ЯКШЕННЯ ЗМІНИ КЛІМАТУ В СЕКТОРІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА

І.А. Охремчук^{1,2}

Проаналізовано принцип вироблення заходів та стратегій у процесі боротьби зі зміною клімату. Зазначено ключові чинники SSPs сценаріїв (валовий внутрішній продукт, чисельність населення, припущення щодо використання енергії та земель, урбанізації). Розглянуто наукові публікації щодо досвіду імплементації політик пом'якшення зміни клімату у Китаї, Індонезії, Ефіопії, Уганди, Мексиці, Кенії, Республіці Камерун, Бразилії та Бангладеші. Визначено основні чинники-бар'єри на шляху ефективної імплементації природоохоронних політик, а саме: низький рівень демократії, нерівність серед населення, корупція, гендерна нерівність, бідність, адекватної комунікації представників влади та експертів із населенням, недовіра до закону, політична нестабільність, дефіцит палива, ефект поширення знеліснення. На основі проведеного аналізу запропоновано концептуальну модель, а також політичні та соціальні індекси для кількісної оцінки впливу соціально-політичних чинників на виконання зобов'язань із скорочення викидів парникових газів.

Ключові слова: сценарії, концептуальна модель, політики пом'якшення зміни клімату, індекси, соціально-політичні чинники, SSPs, RCPs, SPA.

Вступ. Побудова сценаріїв з їх подальшим аналізом за допомогою математичних моделей є поширеними методами, що застосовують для підтримки прийняття рішень та вироблення стратегій у боротьбі із зміною клімату. Однак сучасні моделі не дають змоги оцінити перспективи впровадження політик в окремих країнах і регіонах [9]. Питання важливості введення соціально-політичної складової компоненти до процесу моделювання та вироблення політик пом'якшення зміни клімату порушено у дослідженнях Клаудії Паль-Востль [4]; звіті Глобального проекту Землі [8]; Міжнародній конференції соціальних наук та соціальної політики [7]; Відкритому засіданні Міжнародної спільноти людських вимірів глобальної зміни [11].

¹ аспір. І.А. Охремчук – НУ "Львівська політехніка";

² наук. керівник: ст. наук. співроб. М.І. Густі, канд. техн. наук

Прогнозування реакції та готовності суспільства змінювати старі патерни поведінки дасть змогу виявити наявні бар'єри до ефективного впровадження нових політик та шляхи їх усунення, мінімізувати витрати, підвищити рівень довіри населення та інвесторів до природоохоронних програм, подовжити термін позитивних зрушень від екологічних програм у постінвестиційний період [6]. У роботі розглянуто наукові публікації щодо досвіду імплементації програм у Китаї, Індонезії, Ефіопії, Уганди, Мексиці, Кенії, Республіці Камерун (Південному Камеруні), Бразилії (Амазонії) та Бангладеші [1-3, 5-6, 12-13, 15]. На основі аналізу наукових публікацій визначено фактори-бар'єри на шляху ефективної імплементації політик пом'якшення негативних змін клімату та побудовано концептуальну модель впливу соціально-політичних чинників на процес імплементації політик пом'якшення змін клімату. Запропоновано індекси для кількісної оцінки зазначених вище факторів.

Сценарії розвитку та моделі інтегральної оцінки для аналізу заходів пом'якшення зміни клімату

Сценарії. Найбільш актуальними глобальними екологічними сценаріями на цей час є The Shared Socio-Economic Pathways (SSPs), Representative Concentration Pathways (RCPs), Shared Climate Policy Assumptions (SPA). SSPs являють собою описані якісно і кількісно траєкторії розвитку людства, світу загалом. Їх ключовими елементами є: чисельність населення; валовий внутрішній продукт (ВВП); припущення щодо використання енергії та земель; траєкторії урбанізації. RCPs являють собою прогнози емісій парникових газів (ПГ). RCPs дає інформацію тільки щодо зростання чи спадання кількості викидів, а SPA вже оперує інформацією до і в яких регіонах, як жорстко, в яких секторах/сферах потрібно вживати заходів для їх зниження. Таким чином між RCPs та SPA існує обернена залежність. Для того, щоб побудувати альтернативні сценарії розвитку подій, використовують різні комбінації SSPs/ RCPs, RCPs /SPA [10].

Моделі інтегральної оцінки. Ефективним інструментом для розрахунку глобальних екологічних сценаріїв є моделі інтегральної оцінки. Моделі інтегральної оцінки поєднують дані із різних галузей знань (людина-навколишнє середовище-економіка) [10]. Для аналізу SSP1, SSP2, SSP3, SSP4, SSP5 сценаріїв використовують моделі IMAGE, MESSAGE-GLOBIOM, AIM, GCAM, REMIND-MAGPIE. Ці моделі є економічними, в яких основними показниками є валовий внутрішній продукт, ріст населення, ціни на енергоносії, зміни у землекористуванні і т. ін. Серед соціально-політичних чинників – урбанізація, ріст населення та частково врахована корупція. Ймовірність реальної імплементації політик у національне законодавство окремих країн чи регіонів не враховано [10].

Аналіз соціально-політичних чинників імплементації політик

На основі проаналізованих звітів визначено низку повторюваних соціально-політичних бар'єрів, не врахування яких призвело до зниження рівня ефективності впровадження екологічних програм. Звіти стосувалися як локальних програм, так і глобальних програм у Південному Китаї, Індонезії, Ефіопії, Республіці Камерун (Південному Камеруні), Мексиці, Бразилії (Амазонії), Уганді і